

نقدی بر کتاب "اجرای خط مشی عمومی: حکمرانی در نظریه و عمل"

وحید چناری (نویسنده مسئول)*^۱، سیده کلثوم مرسلی^۲

^۱گروه مدیریت دولتی، واحد شوشتر، دانشگاه آزاد اسلامی، شوشتر، ایران vahid.chenari@iau.ac.ir

^۲گروه مدیریت دولتی، واحد شوشتر، دانشگاه آزاد اسلامی، شوشتر، ایران katimorsali2025@gmail.com

چکیده

کتاب اجرای خط مشی عمومی: حکمرانی در نظریه و عمل نوشته مایکل هیل و پتر هیوب از منابع ارزشمند در زمینه اجرائت که به وسیله جناب آقای دکتر جواد معدنی و جناب آقای نیما خدایی به فارسی برگردانده شده و منبعی مفید برای کسانی است که می خواهند به طور نظری و عملی با این مرحله مهم از خط مشی پذیری آشنا شوند. در مطالب کتاب اجرای خط مشی عمومی: حکمرانی در نظریه و عمل، ابتدا نظریات اجرا به تفصیل مطرح گردیده و سپس صعود و سقوط پارادایم اجرا و پژوهش اجرا و انجام آن به رشته تحریر درآمده است. حکمرانی و مدیریت اجرا فصل آموزنده ای است که مضامین و مفاهیم موضوع را به روشنی بیان می کند و نهایتاً فصل آخر به نتیجه گیری اختصاص یافته است. این پژوهش از نوع تحلیل محتوا و از حیث اجرا انتقادی کاربردی است. در این پژوهش، کتاب ذکر شده از لحاظ محتوایی و ظاهری مورد ارزیابی و تحلیل واقع شده است. این کتاب، ضمن دارا بودن نقاط قوت و ویژگی های مطلوب یک کتاب، دارای ایراداتی از دید نویسنده می باشد که به منظور تکمیل شدن مطالب می تواند کارآمد باشد.

کلیدواژه ها: نقد، اجرای خط مشی، خط مشی عمومی، حکمرانی، فرایند خط مشی.

Abstract

The book Implementation of Public Policy: Governance in Theory and Practice written by Michael Hill and Peter Heub is one of the valuable resources in the field of implementation, which was translated into Farsi by Mr. Dr. Javad Mandari and Mr. Nima Khodayi and is a useful resource for those who want to Theoretically and practically get to know this important stage of policy making. The contents of the book Implementation of Public Policy: Governance in Theory and Practice, first the theories of implementation are presented in detail, and then the rise and fall of the implementation paradigm and the research of implementation and its implementation have been written. Governance and implementation management is an informative chapter that clearly expresses the themes and concepts of the subject, and finally, the last chapter is dedicated to the conclusion. This research is of the type of content analysis and applied critical implementation. In this research, the mentioned book has been evaluated and analyzed in terms of content and appearance. This book, while having the strengths and desirable features of a book, has flaws from the author's point of view, which can be efficient in order to complete the contents.

Keywords: criticism, policy implementation, public policy, governance, policy process.

1. مقدمه

بیان دیگر، مفهوم از اجرا، فعالیت هایی است که به طور مستقیم خط مشی را به انجام می رساند (سعیدی و دورانی، 1397: 81).

بروکراسی نقش مهم و حیاتی در تدوین، اجرا و ارزیابی خط مشی ایفا می کند. با توجه به این موضوع در این قسمت سعی بر آن است تا مختصری در این مورد بحث شود. شاید در گستره خط مشی عمومی نقش بروکراسی در اجرا به مراتب پررنگ تر از تدوین و ارزیابی باشد اما با توجه به پیچیده شدن و افزون شدن تخصص گرایی، بروکراسی دیگر فقط در اجرا کاربرد محض ندارد؛ بلکه نهادی است که به کل جریان و فرایند خط مشی عمومی مرتبط می شود (Wallace et al., 2020: 41). در حقیقت بروکراسی مبتنی بر عقلانیت است، طراحی ساختار سازمان یافته ای برای اجرای اثربخش و کارا خط مشی است. برای نایل شدن به این هدف بروکراسی بر طبق مجموعه از قوانین، قواعد و دستورالعمل های ثابتی عمل می کند. بروکراسی یک سلسله مراتب اختیار با جریان مسئولیت ها از بالا به پایین می باشد. بروکراسی روشی است که دولت را قادر می سازد به طور منظم رفتارها را پیش بینی می کند و آنها را در مسیر عقلایی قابل کنترل و نظارت قرار دهد (Edwards et al., 2022: 67).

معمولاً مطالعات اجرایی به رویکرد بالا به پایین تاکید دارد. بر طبق این رویکرد، خط مشی گذاری مجموعه ای از سلسله مراتب فرماندهی است که در ابتدا رهبران برتر ترجیحات را بیان می کنند و سپس توسط سطوح پایین تر به اجرا در می آید. این رویکرد با تصمیم دولت آغاز می شود و میزان موفقیت یا شکست اجرا را بررسی می کند. طبق این رویکرد، فرض بر آن است که خط مشی ها دارای اهداف روشنی هستند (Pülzl & Treib, 2017: 139). بزرگترین ایراد وارده به این رویکرد آن است که بیشترین تمرکز را بر مدیران ارشد دارد. این ایراد باعث شد تا پژوهشگران به رویکرد پایین به بالا توجه خاصی را مبذول

خط مشی گذاری فرایندی است که چندین مرحله دارد و شامل عوامل بی شماری است که نقش اساسی را در راستای انجام و اجرای فرایند خط مشی گذاری ایفا می کنند (شریف نیا و همکاران، 1401: 34). خط مشی تا حدودی بیانگر تمایلات و آرمان هایی است که خط مشی گذار یا تصمیم گیرندگان قصد دارند در کوتاه مدت و بلند مدت تحقق بخشند. به عبارت دیگر جهت گیری ها و پایبندی های خط مشی گذار شالوده یک تصمیم یا یک خط مشی را بنا می نهد. این پایبندی ها و تمایلات تا حدودی از ظاهر خط مشی مشخص است (Schuster, 2015: 27).

خط مشی گذاری را می توان از یک دیدگاه، معادل تصمیم گیری دانست؛ زیرا زمانیکه خط مشی تصویب می شود یک نوع تصمیم گرفته شده است. ولی تفاوت عمده آن در این است که بر خلاف تصمیم گیری که بیشتر موردی است خط مشی، اساسی تر و کلی تر است. بنابراین آنچه مهم است این می باشد که خط مشی ترسیم می شود و سپس تصمیمات با رعایت موازین پیش بینی شده در خط مشی اتخاذ می شود (قرباغی و همکاران، 1400: 244). خط مشی یک قاعده کلی است که باید بر قوانین و آیین نامه ها اشراف داشته باشد. یکی از راه های ساده کردن خط مشی تبدیل آن مجموعه ای از مراحل مشخص و فرعی است؛ که نتیجه آن بدست آمدن چرخه خط مشی می باشد که شامل دستورگذاری، تنظیم خط مشی، تصمیم گیری، اجرای خط مشی و ارزیابی خط مشی می باشد (Viennet & Pont, 2017: 16). بعد از آنکه یک مسئله در دستور کار قرار می گیرد، بعد از طرح انتخاب های گوناگون و گزینش یکی از آنها، آنچه در نهایت باید انجام شود اجرای آن تصمیم می باشد، این مرحله را اجرای خط مشی می نامند. تعاریف گوناگونی از اجرا شده است. اجرا به عنوان یک فرایند تعاملی بین آنچه شخص خواهان آن است و روش هایی که دستیابی به آن ممکن است تلقی می شود به

ممکن است مجریان به منظور انجام آسان تر وظایف اجرایی خود با این گروه ها سازش کنند و همچنین حمایت عمومی نیز می تواند بر اجرای خط مشی اثر بگذارد و یا خود مجریان ممکن است با وجود تمایل خط مشی گذار یا گروه های هدف برنامه ها را تغییر دهند و یا ادامه آنها را توجیه پذیر کنند (Campos & Reich, 2019: 88).

کتاب حاضر در تلاش بوده است تا اجرای خط مشی عمومی را تعریف نموده و از دیدگاه های گوناگون، در دهه های مختلف مورد بررسی قرار دهد. در این کتاب انواع رویکردها و لایه ها در این مبحث عنوان شده و در نهایت به مسئله حکمرانی در این باب و سپس به ارزیابی خط مشی پرداخته شده است.

واضح است که برخی از اولین فعالیت های انسانی در برگیرنده تعیین اهداف و اجرای آنها بوده است. اما تنها به این دلیل نمی توانیم نتیجه بگیریم که مقوله اجرا به صورت طراحی شده و منظم از آن دوران وجود داشته است. زمانی می توان سابقه اجرا را به دوران گذشته نسبت داد: الف) اقدامات اجرایی به روشنی از سایر اقدامات متمایز شده باشند و ب) اطلاعات به جای مانده ما را به این نتیجه برسانند که اقدامات مذکور از قبل طراحی و برنامه ریزی شده بودند (Viennet & Pont, 2017: 23). شواهدی که از اولین فعالیت های گروهی در تاریخ داریم، مربوط به آثار به جای مانده باستانی است. می توانیم بسیاری از دستاوردهای شگفت انگیزی همچون تخت جمشید، اهرام مصر و امثال آنها را مشاهده کنیم که محصول فعالیت های گروهی هستند و در اکثر موارد، به دستور یک شخص یا گروهی صاحب قدرت انجام شده اند.

در برداشت ها و تعاریف ابتدایی اجرا عنصری وجود ندارد که همچنان که متون نوین این کار را انجام می دهند، آن را با ایده خط مشی عمومی پیوند دهند. این واقعیت حاکی از آن است که مطالعه یا تجزیه و تحلیل اجرا باید به عنوان بخشی از مطالعه مدیریت یا رفتار سازمانی در نظر گرفته

نمایند. این رویکرد از هم بازیگران عمومی و خصوصی در تمامی فرایندها استفاده می کند (حسینی و همکاران، 1399: 4). رویکرد از پایین به بالا به دلیل ایده آلی بودن آن در عمل با مشکلات بسیاری مواجه شد تا رویکرد سوم یعنی رویکرد ترکیبی نیز به وجود آمد که در آن به جنبه انتخاب ابزارهای دولت برای طراحی خط مشی توجه می کند (Edwards et al., 2022: 109).

زمینه های اجتماعی و اقتصادی و سیاسی و فنی به طور محسوسی بر روند اجرای خط مشی تاثیر دارد. دگرگونی در اوضاع اجتماعی می تواند بر درک افراد از مسئله و به تبع آن در اجرای خط مشی تاثیر داشته باشد. تغییر در اوضاع اقتصادی نیز از مسائل مهمی است که بر اجرای خط مشی تاثیر دارد (Sidney, 2017: 108). تغییر در فناوری های جدید نیز بر روند اجرای خط مشی بی تاثیر نیست؛ برخی اوقات خلق یک فناوری جدید وجود بعضی از خط مشی ها را زیر سوال می برد. و در نهایت اوضاع و احوال سیاسی و حکمرانی نیز بر اجرای خط مشی موثرند. حکمرانی جدید ممکن است بدون آنکه در خود خط مشی تغییر به وجود آورد، شیوه اجرای آن را دستخوش تغییر کند (قیصری و همکاران، 1398: 201). مورد بعدی نحوه سازماندهی تجهیزات اداری سازمان مجری نیز بر شیوه اجرای خط مشی تاثیر دارد و ممکن است اجرای آن را با مشکل مواجه کند. اجرای خط مشی ها به روش های نامعلوم، در معرض تعارض های درون یا بین سازمانی شایع و همیشگی فرایند خط مشی قرار دارند. اجرا برای بسیاری از سازمان ها شاید صرفاً فرصتی برای جبران شکست آنها در مرحله شکل گیری خط مشی باشد (رنگرز و همکاران، 1398: 129). منابع سیاسی و اقتصادی گروه های هدف نیز بر اجرای خط مشی اثر می گذارد. گروه های بانفوذ و قدرتمند که خط مشی آنها را تحت شعاع قرار می دهد، می توانند با پشتیبانی یا مخالفت خود شرایطی را بر نحوه اجرای خط مشی تحمیل کنند و خصوصیات آن را تغییر دهند. پس

بسیاری از این روندهای اولیه را می توان در ارتباط با قدرت حاکمان یا اثربخشی سیستم های شبه دموکراتیک دانست. به راحتی نمی توان رابطه میان هدف گذاری و انجام آن اهداف را تفسیر کرد. سیستم های حکومتی بر پا شده اند؛ برای مدتی بقا یافته اند و سپس اصلاح یا تضعیف گشته اند؛ جنگ ها رخ داده اند؛ شهر ها و سیستم های تجاری بوجود آمده اند و از بین رفته اند (Doornbos, 2019: 96). شاید جالب ترین پدیده ها را بتوان آنهایی دانست که مستلزم نوعی هماهنگی پایدار در مدت زمانی طولانی بوده اند. سیستم های کنترل آب، به منظور آبیاری و پیشگیری از سیل و طغیان رودخانه ها، توجه خاصی را به خود معطوف کرده اند. اینها توصیفی از امپراتوری ها هستند اما اینکه چگونه به وجود آمده اند و چگونه کار می کردند نیز به خودی خود بسیاری جالب است (Campos & Reich, 2019: 28). به طور مشابه، گسترش سیستم های قدرت در قلمروهای مختلف، مدت هاست که ذهن پژوهشگران را به خود معطوف کرده است.

بین قرون چهاردهم تا بیستم، مشروعیت ایدئولوژی ها در دولت ها، به تدریج سه مشخصه جدید پیدا کرد. یکی از آنها شامل اظهاراتی در مورد ایده دولت - ملت بود که عمل جمعی را در خطه جغرافیایی خاصی با توجه به مشخصات نژادی، فرهنگی یا زبانی مشترک، مشروعیت می بخشید. این مورد به خودی خود با مطالعات اجرا در ارتباط نیست و تنها هنگامی با آن ربط پیدا می کند که شرایطی را برای دو مورد دیر فراهم کند. این دو مورد، ظهور ایده حاکمیت قانون و توسعه دموکراسی هستند (همان: 29).

الزاماتی که این ایده ها برای روش تفکرمان در مورد اجرا دارند، نیازمند بررسی دقیق است. ایده های مذکور از جهات مختلفی با هم در پیوند هستند اما از آنجا که مضامین متفاوتی در مورد اجرا مطرح می کنند می توان آنها را به صورت جداگانه تجزیه و تحلیل کرد.

با در نظر گرفتن این مطلب که این کتاب دارای بار علمی مطلوب و مناسب برای دانشجویان و پژوهشگران در

شوند. این نظر همسو با دیدگاه جدیدی است که می گوید: مدیریت خط مشی عمومی نباید جدا و متفاوت از مدیریت هر نوع فعالیت دیگری در نظر گرفته شود (Campos & Reich, 2019: 26). مسلماً می توان اجرای خط مشی عمومی را صرفاً به عنوان مطالعه اقدامات مدیریتی در نظر گرفت، اما برای آنکه اجرای خط مشی عمومی را مستقلاً مورد بحث قرار دهیم، باید وجود تفاوت آن را با سایر رفتارهای سازمان یافته در نظر بگیریم.

حکمرانی مجموعه ای از روش های فردی و نهادی، عمومی و خصوصی است که امور مشترک مردم را اداره می کند. حکمرانی فرایندی پیوسته است که از طریق آن منافع متضاد یا متنوع را همساز نموده و اقدام همکاری جویانه اتخاذ می - گردد (Doornbos, 2019: 95). حکمرانی شامل نهادهای رسمی و نظام هایی است که برای تضمین رعایت قانون، قدرت پیدا کرده اند، همچنین قرارهای غیر رسمی که مردم و نهادها بر سر آنها توافق نموده اند درک می کنند که به نفع آنها است. برای پیاده سازی و اجرایی نمودن حکمرانی خوب در سازمانها بایستی به عوامل زمینه ساز و متغیرهای زمینه ای پرداخته شود و مورد شناسایی قرار گیرد (Dwiyanto, 2021: 18). ساختار حکمرانی خوب با تقسیم حقوق و پاسخگویی و استفاده از سیاست های تصمیم گیری سازمانی، موجب ارتقای مهارت ها و توانایی - ها در اعضای یک سازمان شده و در فراهم آوری بهینه اهداف سازمانی کمک می کند. بنابراین تلاش سازمان در راستای رسیدن به اهداف را هماهنگ نموده تا جایی که کارکرد سازمانی را بررسی و بازبینی می کند (Gunawan et al., 2017: 9). برخی شاخصه هایی نظیر نتیجه گرایی، شفافیت، پاسخگویی، اثربخشی نقش ها و وظایف، ارتقای ارزش ها و ظرفیت سازی را برای حکمرانی خوب و جامع معرفی نموده و عقیده دارند که هر میزان در دستیابی به ویژگی های معرفی شده، موفقیت حاصل شود، می توان به حکمرانی خوب و نتیجه بخشی آن نزدیک شد (Dhameja et al., 2022: 50).

به‌غیر از چند مورد، دقت لازم را نداشته‌اند و کتاب از لحاظ مطابقت با سرفصل‌های مصوب قابل قبول است. محتوا با ارزش‌های علمی سازگار است. کتاب مذکور تصویری جامع را از خط‌مشی‌گذاری عمومی در ایران فراهم نمی‌کند. هم‌چنین، در آن پیشرفت‌های معرفت‌شناختی و تولید دانش در سده‌های گذشته ارائه نشده است. برخلاف عنوان خوب کتاب، خواننده نمی‌تواند به درک جامعی از خط‌مشی‌گذاری عمومی، درک نظام‌مندی از دانش کاربردی، و نظری این موضوع دست یابد. در ضمن مفهوم‌سازی درستی از فرایند و نیز تعامل میان ساختار و فرایند صورت نگرفته است. کتاب هیچ توجهی به ماهیت تغییرپذیر فرایندهای خط‌مشی‌گذاری نکرده است.

نصراصفهانی (1400) مطالعه‌ای را تحت عنوان "نقد و ارزیابی کتاب سیاست‌گذاری و انتخاب: اقتصاد بخش عمومی از دریچه اقتصاد رفتاری" ارائه نموده است. کتاب «سیاست‌گذاری و انتخاب: اقتصاد بخش عمومی از دریچه اقتصاد رفتاری» اولین کتابی است که به طور منسجم به حوزه بین رشته‌ای اقتصاد رفتاری بخش عمومی پرداخته است. کتاب مذکور در سال 2011 به چاپ رسیده و در سال 1392 (2015) به همت مصطفی نصراصفهانی به فارسی برگردان شده و سپس در سال 1396 توسط انتشارات و مرکز اسناد سازمان برنامه و بودجه به چاپ رسید. نویسنده اصلی کتاب سندیل مولاناتان چند سال بعد یعنی در سال 2020 به واسطه کارهایش در حوزه اقتصاد رفتاری جایزه نوبل اقتصاد را دریافت کرد. انتظار می‌رود کتاب مذکور توانسته باشد چارچوبی برای استفاده بهتر از روانشناسی جدید و یافته‌های پراکنده اقتصاد آزمایشگاهی در اقتصاد بخش عمومی، که در واقع مستلزم ادغام دو حوزه علمی است، ارایه کند. ترجمه کتاب کاری بدیع و بسیار ارزشمند است و باید مورد توجه بیشتر سیاست‌گذاران در حوزه اجرا و اقتصاددانان ایرانی در حوزه علمی قرار بگیرد.

خصوص سیاست‌گذاری، تدوین و اجرای خط‌مشی می‌باشد، در این پژوهش سعی بر آن شد که بدون سوگیری‌های شخصی این کتاب از منظر محتوایی و ظاهری مورد نقد و بررسی قرار گیرد.

2. پیشینه نقد کتب فرایندهای خط‌مشی در ایران

کرمی و کیاکجوری (1401) پژوهشی با عنوان "نقدی بر کتاب تحلیل خط‌مشی عمومی: مفاهیم، رویکردها، مدل‌ها، و فرایندها" ارائه نمودند. کتاب عباس منوریان، تحلیل خط‌مشی عمومی: مفاهیم، رویکردها، مدل‌ها، و فرایندها، از انتشارات دانشگاه تهران به سال 1396، در 272 صفحه، با شابک 978-964-03-7092-6 انتخاب شده و مورد نقد قرار گرفته است. این پژوهش از نوع تحلیل محتوا و از حیث اجرا انتقادی - کاربردی است. به همین منظور، در ابتدا به معرفی پدیدآورنده و توصیف شکلی و محتوایی اثر پرداخته شده و سپس در سه بعد شکل ظاهری، ساختاری، و محتوایی مورد ارزیابی و تحلیل واقع شده است. ارزیابی به عمل آمده نشان می‌دهد این کتاب، ضمن دارا بودن محاسن و نقاط قوت خاص خود، به بازنگری و اصلاح در ابعاد سه‌گانه فوق، به‌ویژه تولید محتوای مناسب‌تر با تحلیل خط‌مشی عمومی، نیاز دارد.

مهری و صمدزاده (1400) کتاب فرایند خط‌مشی‌گذاری عمومی را مورد بررسی انتقادی قرار دادند. کتاب "فرایند خط‌مشی‌گذاری عمومی" که توسط اساتید محترم جناب آقای دکتر غلامرضا اسکندری، کریم اسکندری و رسول اسکندری تألیف شده، تلاشی برای کمبود منابع در زمینه فرایند خط‌مشی‌گذاری بوده است. هدف مقاله بررسی تحلیلی و بیان نقاط قوت و ضعف محتوای کتاب بر اساس روش تحلیل محتوای کیفی است. این اثر محاسنی دارد، اما کاستی‌هایی نیز دارد که رفع آن می‌تواند بر غنای مباحث کتاب بیفزاید. نویسندگان کتاب در کاربرد اصطلاحات تخصصی و معادل‌سازی واژه‌های خارجی،

پیتر هوپ استاد مدعو در موسسه حکومت داری عمومی بلژیک است. او همچنین محقق افتخاری در دانشکده سیاست اجتماعی دانشگاه بیرمنگام انگلستان است.

4. درباره مترجمان

جواد معدنی استادیار گروه مدیریت دولتی و گردشگری دانشگاه محقق اردبیلی و مدرس دانشگاه های علامه طباطبائی (ره)، دانشگاه آزاد تهران شمال، دانشگاه آزاد تهران مرکز، دانشگاه غیرانتفاعی ابرار، مشاور اداره تحول شرکت خدمات هوایی و منطقه ویژه اقتصادی پیام (وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات)، مشاور مدیریت مرکز اطلاعات مالی و مبارزه با پولشویی ج.ا.ا. (وزارت امور اقتصادی و دارایی)، موفق به کسب جایزه تحصیلی پژوهشگر برتر از جانب بنیاد ملی نخبگان در سال تحصیلی 1394-1395 شده اند.

از آقای نیما خدایی اطلاعاتی در دست نمی باشد.

5. مشخصات ظاهری کتاب

کتاب 370 صفحه دارد و قواعد عمومی ویرایش و نگارش در آن به خوبی رعایت شده است. عنوان اصلی کتاب "اجرای خط مشی عمومی" است و در زیر آن عنوان فرعی قید شده است: "حکمرانی در نظریه و عمل (به انضمام مبحث "ارزیابی" خط مشی عمومی). قطع کتاب وزیری است و توسط نشر آذرین مهر به چاپ رسیده است.

6. اطلاعات کتاب

موقعیت مطالعات اجرا

نظریه اجرا: رویکرد های بالا به پایین و پایین به بالا

نظریه اجرا: ترکیبی

صعود و سقوط پارادایم اجرای خط مشی

در ادامه، نقد و بررسی کتاب از جنبه های مختلف محتوایی و شکلی و همچنین نقد و بررسی ترجمه ارائه شده است.

نورمحمدی و همکاران (1397) نقدی بر کتاب سیاست گذاری عمومی را ارائه نمودند. این کتاب نوشته پیر مولر از جمله نخستین کتاب های مربوط به حوزه سیاست گذاری عمومی است که در ایران ترجمه و چاپ شده است. سیاست گذاری عمومی به معنای علم دولت در عمل و تحلیل سیاست های عمومی که به عنوان رشته ای دانشگاهی نیز محسوب می شود، کمی بیش از یک دهه است که در ایران مورد توجه قرار گرفته و در چند دانشگاه محدود تدریس می شود. در این کتاب نویسنده با توجه به ساختار سیاست گذاری و تصمیم گیری در فرانسه سعی کرده است خواننده را با مفاهیم مهم و بنیادین در حوزه سیاست گذاری عمومی آشنا کند و روشی را برای مطالعه سیاست گذاری عمومی به خوانندگان و دانشجویان علاقه مند ارائه کند. در این مقاله پس از معرفی اولیه مفهوم سیاست گذاری عمومی به منزله رشته ای جدید در ایران، فصول کتاب به ترتیب معرفی می شود و مورد بحث و تحلیل قرار می گیرد. نقد و بررسی ترجمه کتاب نیز بخش دیگری است که در انتهای مقاله به آن اشاره می شود.

3. درباره نویسندگان

مایکل هیل، استاد بازنشسته سیاست اجتماعی در دانشگاه نیوکاسل آپون تاین است. او به تحقیق و تدریس سیاست های اجتماعی و عمومی ادامه می دهد و همچنین دارای کرسی های استاد مدعو در دانشکده اقتصاد لندن و دانشگاه برایتون است. او در مورد اجرای سیاست، سیاست اجتماعی بریتانیا و سیاست اجتماعی تطبیقی مطالب زیادی نوشته است.

پژوهش اجرا: مطابق با آخرین پیشرفت های عملی

انجام پژوهش های اجرا

حکمرانی و مدیریت اجرا

نتیجه گیری

7. روش شناسی تحقیق

این پژوهش از نوع تحلیل محتوا و از حیث اجرا انتقادی کاربردی است. تحلیل محتوا یک شیوه پژوهشی است که برای تشریح عینی، منظم و کمی محتوای آشکار پیام های ارتباطی به کار می رود (ضیغمی و همکاران، 1387: 44). روش تحلیل محتوا، معناشناسی آماری مباحث سیاسی و ابزاری است که برای بررسی و تبیین کلمات، مفاهیم، واژه ها، مضامین، عبارات و جملات خاصی از درون یک متن یا مجموعه ای از متون مورد استفاده قرار می گیرد (حشمتی فر و همکاران، 1401: 764). در این پژوهش، کتاب ذکر شده از لحاظ محتوایی و ظاهری مورد ارزیابی و تحلیل واقع شده است.

8. تحلیل محتوای فصول

در این کتاب "اجرا" مهم ترین دستاورد و پیامد موثر خط مشی دانسته شده؛ این درحالی است که حکمرانی در "تدوین" بیشتر نمایان است. مطالب بیان شده را می توان بیشتر فلسفی و تئوری دانست و آنچه‌ای که در پیشگفتار مترجمان به آن تاکید شده است، مفاهیم عملی که بیانگر تاثیر حکمرانی بر اجرا باشد به صورتی واضح بیان نشده است.

همانگونه که می دانیم، ارزیابی از اجرا جدا نیست و منفک نمودن این دو مطلب، مبحث حکمرانی مطلوب و خوب را در حوزه خط مشی با چالش مواجه می کند. در صورتی که تدوین با حکمرانی بررسی میشود، با اینحال می توان این دو

مبحث را به صورتی جداگانه در نظر گرفت؛ به این دلیل که احتمال اجرا نشدن و مسکوت ماندن می رود اما اجرا به هیچ عنوان نمی تواند از ارزیابی در تحلیل حکمرانی جدا باشد. اجرای خط مشی عمومی یکی از مهم ترین و پر چالش ترین مراحل فرایند خط مشی گذاری می باشد. زیرا این مرحله نقطه آغازین تحقق هدف ها است و پس از آن در مرحله ارزیابی میزان دستیابی به هدف ها مورد ارزیابی قرار می گیرد و در نتیجه این ارزیابی ها است که نشان می دهد تا چه میزان اجرای خط مشی های تدوین شده موفقیت آمیز و یا با شکست همراه بوده است.

مقدمه کتاب به ارائه تعاریفی کلی از مفاهیم کلیدی اشاره می شود و فرایند خط مشی بیان می گردد. در این فصل با اینکه در تعریف خط مشی این سوال پرسیده می شود که چه کسی اجرا می کند و کدامیک از آنها قدرت و مشروعیت بیشتری دارند؛ با اینحال در کتاب تنها قدرت های سیاسی و حکومتی مهم دانسته شده، بدون توضیحات و دلایل کامل. این کتاب برای قدرت ناشی از تخصص، سنت ها، خصوصیات فردی و نیز قدرت گروه های ذی نفوذ و تحت حمایت اجتماع اهمیت زیادی نشان نداده است. مراحل خط مشی در بخش مقدمه به گونه ای مرتب و منظم توضیح داده نشده است؛ به گونه ای که ابتدای امر، "اجرا" بیان شده و سپس دوباره به "تدوین و اجرا" پرداخته می شود. علاوه بر این می توان گفت "عمل" ارزیابی را نیز شامل می شود اما در کتاب، خط مشی و "عمل" مرحله ای جداگانه معرفی می شود.

در فصل یک، نظریه اجرا را در علوم سیاسی قدیم و جامعه شناسی و علوم اجتماعی گذشته بیان کرده و به ارائه مفاهیمی از تئوریهای نظیر تئوری نهادی و پست مدرن اشاره می شود. مولفان، بخش "دغدغه های اجرا: خاستگاه تاریخی" را از مهم ترین مباحث کتاب عنوان نموده اند؛ درحالیکه در این بخش تنها به برخی تعاریف و ادبیاتی که در گذشته از اجرای خط مشی عنوان شده است، اشاره می

فهم و انسجام مطالب و دیدگاه های بیان شده را تکمیل و شفاف تر سازد.

به اعتقاد نویسنده این مقاله، مدل ون میتر و ون هرن، بیشتر می تواند رویکرد ترکیبی را متذکر شود؛ این در حالی است که در این کتاب، این مدل به گونه ای قاطعانه در رویکرد بالا به پایین معرفی شده است. در این فصل، مولفان معتقدند که "اجرا" از "تدوین" خط مشی جدا نیست؛ در صورتیکه می دانیم اجرای خط مشی را فقط تصمیم گیری و تدوین کنترل نمی کند، افکار عمومی و جریان فکری و اجتماعی جامعه همواره توانسته است مسیر اجرای خط مشی را از تدوین جدا سازد. نکته قابل ذکر این است که در این فصل، اشاره ای به انتقادهای وارده بر این دو رویکرد نشده و بدون پیش فرض و آماده سازی به رویکرد ترکیب در فصل بعدی پرداخته می شود.

فصل سوم کتاب به رویکردهای ترکیبی از نظریه های اجرا اختصاص داده شده است. در بیان بخش "مالکوم گوگین، آن باومن، جیمز لستر و لاورنس اتوله" تیربندی متغیرهای مستقل و مداخله گر به صورت عنوانی جدا در فهرست بیان شده است؛ درحالی که این متغیرها متعلق به این مدل بوده و نیازی به بیان آنها به صورت تیرتی جداگانه نبود. جدول مقایسه ارائه شده در انتهای فصل سوم، ایده مناسبی بوده است اما بهتر آن بود که خلاصه توضیحاتی متعلق به اندیشمندان هر رویکرد را نیز شامل می شد.

در فصل چهارم، صعود و سقوط، پیشرفت و توسعه پارادیم های اجرا در دهه های مختلف از 1930 تا این دوره بیان شده است. به طور معمول سیستم امریکا و بریتانیا، در قسمت نهایی هلند و در بخش کوچکی نیوزیلند مورد واکاوی قرار گرفته است؛ درحالیکه بهتر آن بود که بخشی نیز به مقایسه پارادیم اجرای غرب با شرق اختصاص داده می شد. احتمال عدم انطباق ساختارها، ارزش ها و توافقات عمومی غرب با شرق همواره وجود دارد. جدول 1-4 که به اشتباه 1-4

گردد. بهتر آن بود که در این بخش به نحوه، عمل و اجرای سیاست ها و خط مشی های تدوین شده در هر دوره و هر حکومتی در گذشته اشاره می نمود؛ همچنان که در فصل چهارم نیز تقسیم بندی دوره ها را می بینیم. تئوری نهادی به نقش سازمان ها و نهادها در ایجاد ارزش در جامعه و تاثیر بر رفتارها اشاره دارد. این نهادها در محدوده علوم سیاسی نیز در رابطه با حاکمیت قانون تحت نفوذ قرار می گیرند. این تئوری، بروکراسی های نظامی را نیز که تحت انقیاد قدرت ها و نهادهای نظامی هستند نیز دربرمی گیرد که در این کتاب مورد اشاره قرار نگرفته است. در بخش های مختلف کتاب، مدل ها، رویکردها و دیدگاه های مختلفی ارائه شده که می توانست خلاصه و ویژگی های هر مورد با رسم شکل شرح داده شده و به مقایسه هر مبحث پرداخته می شد.

در فصل دوم، به رویکردها و نظریه های بالا به پایین و پایین به بالا اشاره می شود؛ درحالی که ضروری بود ابتدا به مفاهیم و مطالبی کلی و خلاصه از تعاریف و فرایندهای این دو رویکرد اشاره می شد. "طرفداران رویکرد بالا به پایین بیشتر بر ره آورد متمرکز بودند در حالیکه طرفداران رویکرد پایین به بالا بر رفتار و گزینه های انتخابی مجریان متمرکز بودند. در اجرا، عقلانیون تا حد زیادی از حیث نظری بالا به پایین و از حیث عمل روش شناسانه آزمون کنندگان یا شکاکيون هستند. وقتی در پی فهم چگونگی عمل خط مشی هستند، آنچه درمورد آن صحبت می کنند پیوند علی بین برخی از متغیرها بعد از اختیار کردن خط مشی است که می تواند به وسیله مرکز و نوعی ره آورد خط مشی دستکاری شود. فرا اثبات گرایان حامی رویکرد پایین به بالا هستند. وقتی در پی فهم نحوه عمل خط مشی هستند آنچه در مورد آن صحبت می کنند آن است که چگونه اجرا، فعالیت ها و رفتارهای دموکراتیک و فراگیر را نشان می دهد و اجرا چگونه بر پیرامون و جمعیت هدف تاثیر می گذارد؟". این گونه از مقایسه دو رویکرد می تواند

ها در عناوین این فصل جای داده شده اما با اینحال، در فصول قبلی و بعدی نیز به آن پرداخته می شود. این مطلب می تواند انسجام و فهم مرتب و منظم مطالب را مختل سازد.

فصل هفتم، علاوه بر مدیریت اجرا به بیان مفاهیمی از حکمرانی، سطوح و سبک های آن می پردازد؛ در حالیکه بهتر آن بود که این سبک ها در فصول ابتدایی کتاب بیان شده و اجرای خط مشی بر اساس این سبک ها و سطوح مورد تحلیل قرار می گرفت؛ در اینصورت، مطالب ارائه شده تطابق بیشتری را با عنوان کتاب به نمایش می گذاشت. در این فصل نیز همانند فصل چهارم، سبک های خط مشی، تنها در کشورهای غربی مورد مقایسه قرار گرفته اند؛ در حالیکه این سبک ها می تواند در کشورهای شرقی، تفاوت فاحشی را نشان دهند. در این فصل، بخش مرتبط با توصیه های خط مشی در بررسی های مطالعات اجرا، ایده جالبی را نمایش می دهد.

فصل هشتم کتاب به نتیجه گیری اختصاص داده شده است. با اینکه ایده مناسبی را در فصل نهایی ارائه می دهد با اینحال، در صورتی که جدولی نیز از خلاصه مطالب و دیدگاه های مختلف ترسیم می شد، می توانست نتیجه منسجم تری را در ذهن خواننده ایجاد نماید.

9. تحلیل ظاهری کتاب

از لحاظ ظاهری می توان گفت فهرست بندی و نگارشی مرتب در کتاب رعایت شده، علاوه بر این، زیرنویس های کامل و دقیقی ارائه شده است. مطالب کتاب تا حدودی به صورت ساده و روان نگارش شده اما می توان گفت انسجام کاملی را نمی توان مشاهده نمود. بخش مقدمه و نتیجه گیری برای هر فصل و ترجمه روان نیز از خصوصیات کارآمد این کتاب است. نکته ای که قابل ذکر است این مطلب است که شیوه ارجاع دهی در کل کتاب یکسان نبوده و گاهی تغییر کرده است. از ابزارها و فنون نظیر:

ذکر شده، عنوان "پیشگامان دیدگاه نظریه و پژوهش اجرا" دارد؛ این درحالی است که این جدول تنها به دسته بندی دیدگاه ها اشاره نموده و هیچکدام از پیشگامان در آن معرفی نشده اند. در واقع، می توان گفت بستر اجرا در پژوهش به صورتی همگرا و فراگیر مورد بحث قرار نگرفته؛ در حالیکه این امر، میبختی مهم را در فرایند خط مشی نشان می دهد. گاهی نتایج یک خط مشی به صورت ناامیدکننده و یا حتی بدتر از آن قضاوت و ارزیابی می شود. معمولاً در ارزیابی ها و قضاوت هایی که در گفتگوهای روزمره بیان می شوند، تمایز تحلیلی بین پیامدها و برون دادها، بین محتوا و فرآیند ایجاد نمی شود. در واقع این قضاوت ها بیشتر دارای ماهیت سیاسی هستند و اطلاعاتی در مورد نحوه مشاهده جهان، تفسیر و ارزیابی آن ارائه می دهند. واکنش استاندارد به نتایج سیاستی که به نظر ناامیدکننده میرسد، شامل سرزنش مجری آن خط مشی می باشد. با این حال میزان توجه بودن این سرزنش یک مقوله تجربی است که در هر فرهنگ و سنت، متفاوت جلوه می کند.

فصل پنجم به بررسی مطالعات پیرامون پژوهش اجرا پرداخته و متغیرهای مورد استفاده در این پژوهش ها مورد مطالعه قرار گرفته اند. تعیین عناوین متغیرهای وابسته و مستقل به منظور توضیح عوامل تاثیرگذار و تاثیرپذیر در این مبحث، ایده جالبی را به نمایش نمی گذارد. مولفان در بیان عوامل حیاتی موثر بر اجرا، نهادهای سیاسی و فرهنگ سیاسی را ذکر نموده اند، به گونه ای که فرهنگ سیاسی را نشان دهنده سطح بالایی از اعتماد عمومی می دانند؛ در حالیکه اعتماد عمومی ممکن است جدا از فرهنگ سیاسی و بیانگر فرهنگ اجتماعی باشد.

فصل ششم، مدیریت ارتباط را در تدوین و اجرای خط مشی دارای اهمیت می داند. این دیدگاه کاملاً درست و منطقی است، به این دلیل که ممکن است شرایط محیطی، فرهنگی و اجتماعی به سمتی پیش رود که اجرای خط مشی تدوین شده، ناکارآمد و آسیب زا تلقی شود. سطوح و لایه

پیشنهادی را به نتیجه مطلوب و مثبت برسانند. اجرای خط مشی را می‌توان به مفهوم برونداها یا قلمروی از اهداف برنامه ریزی شده که مورد حمایت قرار می‌گیرند تعریف کرد. اجرای خط مشی در مفهوم کلی اجرای قانون را به نمایش می‌گذارد که در آن بازیگران، سازمان‌ها، رویه‌ها و تکنیک‌های متفاوت در هم می‌آمیزد تا با تلاش، اهداف، یک برنامه یا خط مشی پیشنهادی را به نتیجه مطلوب و مثبت برسانند. به طور خلاصه، اجرای خط مشی به عنوان یک مفهوم تمام فعالیت‌ها را در بر می‌گیرد. اگرچه اجرای خط مشی یک پدیده پیچیده است اما ممکن است به عنوان یک فرایند، یک فرایند و یا یک پیامد، در نظر گرفته شود.

بطور خلاصه، اجرای خط مشی به عنوان یک مفهوم تمام فعالیت‌ها را در بر می‌گیرد. اگرچه اجرای خط مشی یک پدیده پیچیده است اما ممکن است به عنوان یک فرآیند، یک بروندا و یا یک پیامد در نظر گرفته شود. نکته‌ای که نباید از نظر دور داشت رابطه در هم تنیده اجرای خط مشی و ارزیابی خط مشی می‌باشد.

انتخاب ابزار مناسب برای اجرا یکی از مهمترین گام‌های توفیق سیاست‌ها و خط مشی‌های عمومی محسوب می‌شود. در صورتیکه سیاست‌گذاران در زمان تدوین خط مشی به شیوه‌های اجرای مناسب بیاورند، مسلماً خط مشی‌های مصوب در اجرا دچار مشکل نخواهد شد. از آنجایی که تحقق خط مشی‌های عمومی نشانه کارآمدی آنها می‌باشد، در صورتیکه پیش‌بینی ابزارهای اجرا به درستی صورت گرفته باشد خط مشی‌ها، اجرایی می‌شوند و در غیر این صورت، عقیم و بی‌اثر خواهند بود.

کتاب مورد بررسی تحت عنوان "اجرای خط مشی عمومی: حکمرانی در نظریه و عمل، ابتدا نظریات اجرا را به تفصیل مطرح و سپس پیشرفت و توسعه پارادایم اجرا و پژوهش اجرا را بیان نموده است. حکمرانی و مدیریت اجرا در

تصویر، نقشه، شکل، جدول و نمودار برای تفهیم مطالب کتاب نسبتاً کم استفاده شده است. منابع علمی مورد استفاده در تدوین کتاب، معتبر ولی ناکافی بوده و از داده‌ها و اطلاعات نسبتاً قدیمی بهره گرفته شده است.

10. بررسی آثار مشابه

کتاب‌های متعددی در زمینه خط مشی‌گذاری عمومی از مبانی، مفاهیم، و نظریه‌های خط مشی‌گذاری، فرایند خط مشی‌گذاری، تصمیم‌گیری و تعیین خط مشی عمومی، نظریه‌های خط مشی‌گذاری عمومی، و... تألیف شده است، اما در زمینه تبیین ارتباط اجرای خط مشی عمومی و حکمرانی کتاب مشابهی وجود ندارد و همین نوآوری نویسنده کتاب در این زمینه علمی است که برای نخستین بار این موضوع به نگارش درآمده است. کتاب مهمی که اجرای خط مشی را مورد تحلیل قرار می‌دهد، "اجرای خط مشی عمومی: دیدگاه‌های نظری و راهکارهای عملی" تألیف سید مهدی‌الوانی و میثاق شلویری است که مرکز آموزش مدیریت دولتی ریاست جمهوری به چاپ رسانده است. در این کتاب فرآیند خط مشی‌گذاری عمومی شامل تدوین، اجرا و ارزیابی، معرفی و نحوه اجرای آن شرح داده می‌شود. در پایان برخی از مشهورترین مدل‌ها و ابزارهای اجرا، ارائه می‌گردد. مشخصه مناسب این کتاب آن است که برخلاف کتاب مورد نقد، فرایند اجرا و ارزیابی را در کنار هم بررسی می‌کند.

11. نتیجه‌گیری

منظور از اجرای خط مشی، مرحله‌ای از فرایند خط مشی است که بلافاصله بعد از تصویب رسیدن خط مشی و جنبه قانونی پیدا کردن آن اتفاق می‌افتد. اجرای خط مشی در مفهوم کلی به معنای اجرای قانون است که در آن کارکنان، سازمان‌ها، رویه‌ها و تکنیک‌های متفاوت در هم می‌آمیزند تا با تلاش، اهداف یک برنامه یا خط مشی

زبان کتب، مقالات، مطالعات پژوهشی و مجلات تخصصی متعددی انتشار یافته است اما از زمان انتشار مطالب در این حوزه مانند بسیاری از رشته های کاربردی دیگر این پژوهش ها معیایی دارند؛ از جمله مرزهای علمی، نامشخص نبودن دانش جمعی، تنوع، و از هم گسیختگی. از دهه ۱۹۷۰ به بعد حوزه های علمی از لحاظ نظری دچار تحول بنیادینی در خصوص نظریه پردازی شده اند و گرایش ها به سمت تدوین مدل های نظری منسجم در آن حوزه سوق کرده اند. در ایران بسیاری از کتاب های تألیفی به مجموعه موضوعاتی در زمینه خط مشی گذاری عمومی پرداخته اند. این دسته از کتاب ها عمدتاً ریشه در بستر اجتماعی ایران نداشته و از تحولات بین المللی نظریه پردازی نیز دور مانده اند. با اینحال، این کتاب می تواند منبع خوبی برای دانشجویان و پژوهشگران در خصوص کسب دانش سیاست گذاری، تدوین و اجرای خط مشی باشد.

منابع

- حسینی، سیدحسین، دانش فرد، کرم اله، معمارزاده طهران، غلامرضا، و بهمن پور، هومن. (1399). ارزیابی و برازش مدل خط مشی گذاری عمومی محیط زیست در کشور. علوم و تکنولوژی محیط زیست، 22(12 (پیاپی 103))، 1-15.
- حشمتی فر، نرجس، کریمی موفقی، حسین، احمدی، سارا. (1401). تحلیل محتوا (تکنیک یا روش پژوهش؟): یک مرور روایتی نظام مند، مجله دانشگاه علوم پزشکی سبزوار، 29(6)، 756-768.
- رنگریز، حسن، خیراندیش، مهدی، و لطیفی جلیسه، سلیمه. (1397). بررسی موانع اجرای خط مشی های عمومی در سازمان های دولتی با استفاده از روش فراترکیب. سیاستگذاری عمومی، 4(1)، 127-142.

فصول نهایی کتاب، مضامین و مفاهیم موضوع را به روشنی بیان می کند و در نهایت، فصل آخر به نتیجه گیری اختصاص یافته است. در پژوهش حاضر، این کتاب از لحاظ محتوایی و ظاهر مورد واکاوی قرار گرفته است.

از لحاظ ظاهری می توان گفت فهرست بندی و نگارشی مرتب در کتاب رعایت شده، علاوه بر این، زیرنویس های کامل و دقیقی ارائه شده است. بخش مقدمه و نتیجه گیری برای هر فصل و ترجمه روان نیز از خصوصیات کارآمد این کتاب است. نکته ای که قابل ذکر است این مطلب است که شیوه ارجاع دهی در کل کتاب یکسان نبوده و گاهی تغییر کرده است.

از لحاظ محتوایی نیز بخش ها و فصول مختلف کتاب مورد ارزیابی قرار گرفته و مواردی جهت تکمیل اطلاعات و مطالب آن بیان شده است. مهم ترین ایرادی که به کتاب وارد است را می توان عدم ارتباط کامل مفاهیم با حکمرانی و بررسی نشدن اجرای خط مشی عمومی در سطوح و سبک های مختلف از حکمرانی عنوان نمود. علاوه بر این، در کتاب مورد بررسی، ارزیابی خط مشی مغفول مانده و تنها در ضمایم به آن پرداخته شده است. همچنین در کتاب خط مشی های دولت های غربی مورد بررسی و مقایسه قرار گرفته است؛ درحالیکه این بررسی ممکن است در لایه ها و سطوح خط مشی دولت های شرقی کارآمد نباشد.

تحلیل محتوایی کتاب های منتشر شده یک رشته علمی همراه با بررسی به روز عمده یافته های تحقیقاتی مربوط به آن می تواند رویکرد نوینی را در درک ماهیت رشته ارائه دهد. معمولاً عملکرد هر رشته جدید تحت تأثیر محتوای متون مربوط قرار می گیرد و بالعکس، محتوای متون مربوط به آن حرفه تحت تأثیر عملکردهای حرفه ای قرار می گیرد. حوزه خط مشی گذاری رشته جدیدی است که به نهادهای مختلف جامعه خدمت می کند. با توجه به پیشینه مباحث خط مشی گذاری به ویژه در کشورهای انگلیسی

- سعیدی، لیلا، و دورانی، امیر. (1397). شناسایی و اولویت بندی موانع اجرای خط مشی های دولتی در حوزه ستادی وزارت نفت. خط مشی گذاری عمومی در مدیریت (رسالت مدیریت دولتی)، 9(30)، 79-88.
- شریف نیا، محمدمهدی، میرسپاسی، ناصر، فقیهی، ابوالحسن. (1401). آسیب شناسی تدوین و پیاده سازی خط مشی های منابع پولی و تخصیص آن در نظام بانکی کشور، پژوهش های مدیریت عمومی، 15(58)، 33-65.
- ضیغمی، رضا، باقری نسامی، معصومه، حق دوست اسکویی، سیده فاطمه، و یادآورنیک روش، منصوره. (1387). تحلیل محتوا. نشریه پرستاری ایران، 21(53)، 41-52.
- قراباغی، میثم، مقیمی، سیدمحمد، و لطفی، میثم. (1400). فراترکیب مطالعات اجرای خط مشی عمومی در ایران. سیاستگذاری عمومی، 7(3)، 243-260.
- قیصری، فرهاد، سلاجقه، سنجر، بیگ زاده عباسی، فرزانه، و شیخی، ایوب. (1398). شناخت بازیگران تدوین خط مشی عمومی موثر بر اجرای خط مشی های سلامت نظام اداری. مطالعات مدیریت راهبردی، 10(38)، 175-205.
- کرمی، هادی، کیاکجوری، داود. (1401). نقدی بر کتاب تحلیل خط مشی عمومی: مفاهیم، رویکردها، مدلها، و فرایندها، پژوهشنامه انتقادی متون و برنامه های علوم انسانی، 22(5)، 391-375.
- مهری، کریم، و صمدزاده، سینا. (1400). نقدی بر کتاب فرایند خط مشی گذاری عمومی. پژوهشنامه انتقادی متون و برنامه های علوم انسانی، 21(3)، 385-399.
- نصراصفهان، مصطفی. (1400). نقد و ارزیابی کتاب سیاستگذاری و انتخاب: اقتصاد بخش عمومی از دریچه اقتصاد رفتاری، *نقدنامه اقتصاد*، 1(1)، 27-40.
- نورمحمدی، مرتضی، لطفی، امیر، و لطفی، زهرا. (1397). نقد کتاب سیاست گذاری عمومی. پژوهشنامه انتقادی متون و برنامه های علوم انسانی، 18(6)، 349-365.
- Campos, P. A., & Reich, M. R. (2019). Political analysis for health policy implementation. *Health Systems & Reform*, 5(3), 224-235.
- Doornbos, M. (2019). 'Good governance': the rise and decline of a policy metaphor?. In *Changing the Conditions for Development Aid* (pp. 93-108). Routledge.
- Dhameja, N. L., Dhameja, M., Dhaliwal, A., & Khatter, R. (2022). Good Governance in India-Current Scenario: Issues of Concern: A Policy Perspective. *Delhi Business Review*, 23(2), 43-53.
- Dwiyanto, A. (2021). Mewujudkan good governance melalui pelayanan publik. Ugm Press.
- Edwards, G. C., Mayer, K. R., & Wayne, S. J. (2022). Presidential leadership: Politics and policy making. Rowman & Littlefield.
- Gunawan, H., Haming, M., Zakaria, J., & Djamareng, A. (2017). Effect of organizational commitment, competence and good governance on employees performance and quality asset management.
- Pülzl, H., & Treib, O. (2017). Implementing public policy. In *Handbook of public policy analysis* (pp. 115-134). Routledge.
- Schuster, J.M. (2015). *Informing Cultural Policy: The Information and Research Infrastructure* (1st ed.). Routledge.
- Sidney, M. S. (2017). Policy formulation: design and tools. In *Handbook of public policy analysis* (pp. 105-114). Routledge.

- Viennet, R., & Pont, B. (2017). Education policy implementation: A literature review and proposed framework.
- Wallace, H., Pollack, M. A., Roederer-Rynning, C., & Young, A. R. (Eds.). (2020). Policy-making in the European Union. Oxford University Press, USA.